

Doğu Türkistan'daki Köy Adlarının Değiştirilmesinin Toplumdilbilim Açısından İncelenmesi

A Sociolinguistic Analysis of the Change of Village Names in East Turkestan

Adilcan Eruygur

Dr., Selçuk Üniversitesi

Konya / Türkiye

e-posta adilcan.eruygur@selcuk.edu.tr

orcid [0000-0001-8156-004X](https://orcid.org/0000-0001-8156-004X)

doi [10.54316/dilarastirmalari.1507981](https://doi.org/10.54316/dilarastirmalari.1507981)

Atıf

Citation

Eruygur, Adilcan (2024).
Doğu Türkistan'daki Köy
Adlarının Değiştirilmesinin
Toplumdilbilim Açısından
İncelenmesi. *Dil
Araştırmaları*, 35: 221-241.

Başvuru

Submitted

01.07.2024

Revizyon

Revised

07.08.2024

Kabul

Accepted

16.09.2024

Çevrimiçi Yayın

Published Online

10.11.2024

Bu makale en az iki hakem tarafından incelenmiş ve makalede intihal bulunmadığı teyit edilmiştir.

This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to be free of plagiarism.

Öz

Bu çalışma, Çin hükümetinin Doğu Türkistan'daki köy adlarını sistematik olarak değiştirme politikasını Toplumdilbilim açısından değerlendirmektedir. Çin hükümeti, Doğu Türkistan'da Uygur Türklerinin kültürel, dini ve tarihi kimliklerini ortadan kaldırmayı hedefleyen kapsamlı bir asimilasyon politikası yürütmektedir. İnsan Hakları İzleme Örgütü (HRW) ve Norveç merkezli Uygur Hjelp'in sağladığı veriler, dini, tarihi ve kültürel özelliklere sahip 630 köy adının Çin Komünist Partisi'nin ideolojik değerlerini yansıtan isimlerle değiştirildiğini ortaya koymaktadır. Bu makale, köy adlarının değiştirilmesinin Uygur kimliği ve kültürel mirası üzerindeki etkilerini Toplumdilbilim, postkolonyal teori ve Antonio Gramsci'nin kültürel hegemonya kavramları çerçevesinde incelemektedir. Çalışmanın teorik çerçevesi, dil ve kimlik arasındaki bağlantıyı irdeleyerek, yer adlarının toplumsal hafıza ve kimlik üzerindeki önemini tartışmaktadır. Metodoloji bölümünde, HRW ve Uygur Hjelp tarafından 2009-2023 yılları arasında toplanan veriler analiz edilerek köy adlarının değiştirilmesinin istatistiksel değerlendirmesi yapılmıştır. Bulgular, Uygur Türkçesindeki köy adlarının Çince isimlerle değiştirilmesinin dilsel asimilasyon, sosyal ve psikolojik baskılar ve kültürel kimlik erozyonu gibi çeşitli olumsuz etkiler yarattığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Toplumdilbilim, Toponomi, Komonim, Uygur Türkçesi, Çince, Asimilasyon.

ABSTRACT

This study evaluates the systematic policy of the Chinese government to change village names in East Turkestan from a sociolinguistic perspective. The Chinese government is

implementing a comprehensive assimilation policy aimed at erasing the cultural, religious, and historical identities of the Uyghur Turks in East Turkestan. Data provided by Human Rights Watch (HRW) and the Norway-based Uyghur Hjelp indicate that approximately 630 village names have been changed from religious, historical, or cultural terms to names reflecting the ideological values of the Chinese Communist Party. This article examines the impact of changing village names on Uyghur identity and cultural heritage within the frameworks of sociolinguistics, postcolonial theory, and Antonio Gramsci's concept of cultural hegemony. The theoretical framework of the study explores the connection between language and identity, discussing the significance of place names for social memory and identity. The methodology section analyzes the data collected by HRW and Uyghur Hjelp between 2009 and 2023, providing a statistical evaluation of the changes in village names. The findings reveal that the replacement of East Turkestan village names with Chinese names has caused various negative effects, including linguistic assimilation, social and psychological pressures, and the erosion of cultural identity.

Keywords: Sociolinguistics, Toponymy, Comonim, Uyghur Language, Chinese, Assimilation.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction: Changing village names in East Turkestan with the ideology of the Chinese Communist Party weakens the historical and cultural ties of this community, may cause an identity crisis, and accelerate linguistic assimilation. By examining the effects of village names on cultural identity and collective memory, this study will explore how Uyghur Turkish interacts with social and ideological changes.

Research Purpose: This study aims to examine the effects of village name changes in East Turkestan on the cultural identity, historical memory, and linguistic assimilation of the Uyghur community. It evaluates how the changes in village names affect social memory and whether they lead to an identity crisis. It also analyzes how these changes reflect the ideological values of the Chinese government and how they affect the public use of Uyghur Turkish. It explores how the new names destroy the historical and cultural meanings of the old names and the consequences of this situation on social memory.

Research Problem: What impact does the renaming of villages in East Turkestan have on the cultural identity and historical memory of Uyghur society? How do these changes affect collective memory and do they lead to an identity crisis?

How does the change of place names affect the use of Uyghur Turkish in public spaces and accelerate the process of marginalization of Uyghur Turkish?

How do the Chinese government's ideological values shape social structure and cultural heritage through village names?

How do new village names destroy the historical and cultural meanings of old names?

In what ways does the renaming of villages support the ideological and political goals of the Chinese government?

Scope and limitations of the study: The study examines the change of Uyghur village names in East Turkestan between 2009 and 2023. In this study. Using reports and data from Human Rights Watch (HRW) and the Norway-based Uyghur Hjelp organizations, the study details the political, cultural, and especially Uyghur Turkish language impacts of the village name changes on Uyghur Turks.

Methodology: The research includes a literature review and statistical analysis, analyzing the frequency, geographical distribution, and demographic effects of place name changes and assessing their impact on the cultural identity of Uyghur.

Findings and Results: Between 2009 and 2023, according to data from China's National Bureau of Statistics, approximately 3,600 of the 25,000 villages in East Turkestan were renamed. About a quarter of these changes are names that include religious, cultural, political or historical references; the rest are usually corrections or ordinary changes. Names containing religious terms and Uyghur historical and cultural references were frequently changed. For example, the village of 'Kutpidinmazar' in Kashgar Province, named after the mausoleum of the 13th century Iranian scholar Kutb al-Din al-Shirazi, was renamed 'Rose Blossom' in 2018. The village of 'Akmeschit' in Aktu District, meaning 'White Mosque', was renamed 'Birlik' in 2018. The village of Gocaerik, meaning 'Stream of the Sofi Rulers' in Aksu District, was renamed 'Willow' in 2018. The village of 'Dutar' in Karaqash District, named after a Uyghur musical instrument, was renamed 'Kızılbayrak' in 2022.

While in 2016 the word "Goca" (ascetic ruler) was found in the names of 28 villages, by 2023 it remained in only 3 villages. In addition, 10 of the 13 villages with the word "Haniqa" have changed their names. There are no longer any village names containing the words "Hepel" or "Halifa" (ruler).

The new village names are often composed of terms that reflect the ideology of the government. These include terms such as 和谐/Hexie 'harmony', 幸福/Xingfu 'happiness', 团结/Tuanjie 'unity', 友谊/Youyi 'friendship', 红旗/Hongqi 'red flag', 红星/Hongxi 'red star' and 前进/Qianjin) 'forward'. These changes reflect the propaganda of the central government, distancing villages from their historical and cultural identity.

For example, the village of 'Hepelrik' in Aksu Province, meaning 'Sovereign Creek', was renamed 'Yenibirlik' in 2017, and the village of 'Mazarosteñ' in Khotan Province, meaning 'Türbekanal', was renamed 'Parlakışık' in 2020. These changes were concentrated in the Kashgar, Aksu and Khotan regions, particularly between 2017 and 2019.

Within the framework of postcolonial theory and Antonio Gramsci's concepts of cultural hegemony, these policies support the assimilation process by targeting the cultural identity and historical ties of Uyghur Turks. Name changes reduce the presence of Uyghur Turkish in the public sphere, weaken linguistic and cultural identity, lead to linguistic justice issues, and affect social cohesion. Uyghur Turks' ability to express their language and culture is restricted, leading to the erosion of their cultural identity and the severing of their social ties.

Conclusions: This study examines the sociolinguistic implications of the Chinese government's policy of changing Uyghur village names in East Turkestan. The analysis shows that the changes in village names weaken the cultural, religious and historical identity of Uyghur Turks and disrupt social cohesion. The Chinese government replaced old names with religious and cultural meanings with Chinese names with ideological content such as 幸福 / Xingfu 'happiness', 团结 / Tuanjie 'unity' and 和谐 / Hexie 'harmony'. These names aim to glorify the ideological and cultural values of the Chinese Communist Party. Furthermore, names such as 红旗/Hongqi 'red flag', 红星/Hongxin 'red star' and 光明/Gangming 'light' reflect China's revolutionary and progressive ideologies. Within the framework of Antonio Gramsci's concept of cultural hegemony, these practices are considered as a strategy of assimilation to ensure China's cultural and ideological control.

0. Giriş

Toplumdilbilim açısından bakıldığında, dil ve kimlik arasındaki ilişki, bir toplumun kültürel ve tarihi mirasının korunmasında hayati bir rol oynar. Dil, bir toplumun kimliğini, değerlerini, inançlarını ve tarihini taşıyan ve aktaran en önemli araçlardan biridir. Bu bağlamda, yer adları da bir toplumun kolektif hafızasının ve kimliğinin somut yansımalarıdır. Yer adları, bir toplumun tarihsel olaylarını, önemli figürlerini ve kültürel mirasını hatırlatan önemli sembollerdir; örneğin, bir köy dını, o bölgede gerçekleşmiş tarihi bir savaşı, o köyde doğmuş veya yaşamış ünlü bir lideri veya önemli bir kültürel olayı anımsatabilir. Bu adlar, toplumun geçmişiyle olan bağlarını canlı tutar ve gelecek nesillere aktarır. Ayrıca, yer adları, bir toplumun kültürel değerlerini ve geleneklerini yansıtır; belirli bir bölgedeki yer adları, o toplumun dilini, dini inançlarını, geleneklerini ve yaşam biçimini anlamak için ipuçları sunar. Örneğin, Uygur kültüründe sıkça rastlanan “*mescit*” veya “*goca*” (sahip) gibi adlar, o bölgenin dini ve kültürel değerlerini yansıtır. Bunun yanında, yer adları, bir toplumun sosyal ve toplumsal yapısının da bir yansımasıdır; bir köyün dını, orada yaşayan insanların etnik kökenini, sosyal statüsünü veya o bölgedeki sosyal hiyerarşiyi ifade edebilir. Doğu Türkistan’daki köy dalarının değiştirilmesi, bu toplumun tarihsel hafızasının ve kültürel bağlarının silinmesi anlamına gelir. Yeni adlar, eski adların taşıdığı tarihsel ve kültürel anlamları yok ederek, toplumun geçmişiyle olan bağlarını zayıflatır ve bu, toplumsal hafızanın ve kimliğin erozyonuna yol açar. Ayrıca, yer adlarının değiştirilmesi, Uygur Türklerinin kültürel kimliğine yönelik bir tehdit oluşturur; kendi tarihini ve kültürel mirasını yansıtan yer adlarının yerine, Çin Komünist Partisi’nin ideolojik değerlerini yansıtan adların getirilmesi, Uygur Türklerinin kendi kimliğini ifade etme ve sürdürme kapasitesini ciddi şekilde kısıtlar ve bu, kimlik krizine ve toplumsal uyumsuzluğa yol açabilir. Son olarak, Doğu Türkistan’daki köy dalarının Çince isimlerle değiştirilmesi, dilsel asimilasyonun bir parçasıdır; bu, Uygur Türkçesi’nin kamusal alanlardaki kullanımını azaltarak, dilin marjinalleşmesine ve zamanla yok olma tehlikesine yol açar. Ayrıca Uygur Türklerinin kültürel ve dilsel kimliğini koruma yeteneğini zayıflatır.

Bu alışma, Doğu Türkistan’daki köy dalarının değiştirilmesini toplumdilbilim açısından inceleyerek, köy dalarının kültürel kimlik, tarihsel miras ve toplumsal hafıza ile ilişkisini araştıracaktır. Ayrıca, Uygur Türkçesinin toplumsal değişim ve ideolojik yönelimlerle nasıl etkileşimde bulunduğunu anlamaya katkıda bulunacaktır. Çin hükümetinin siyasi gerçeklerinin Uygur Türkçesi zerindeki etkilerini ve bu süreçlerin Uygur Türklerinin kültürü, özellikle Uygur Türkçesi açısından nasıl sonuçlar doğurabileceğini ortaya koyarak Türkoloji literatürüne önemli katkılarda bulunabilir.

1. Teorik ereve

1.1. Toplumdilbilim

Toplumdilbilim, dilin toplumsal bağlamdaki kullanımını ve dil ile toplum arasındaki karşılıklı etkileşimi inceleyen bir dilbilim alanıdır. Sosyal grupların

dilsel kimlikleri, bireylerin ve grupların dil aracılığıyla kendilerini nasıl tanımladıklarını ve diğerlerinden nasıl ayırdıklarını inceler. Etnik ve kültürel kimlikler, dillerini ve lehçelerini kimliklerini ifade etmek ve korumak için kullanır. Dile karşı sosyal davranışlar, bireylerin ve toplulukların dil ile ilgili tutumlarını ve davranışlarını içerir; dilin prestiji ve dil politikaları bu bağlamda önemli konulardır. Dilin standart ve standart dışı biçimleri, resmi ve gayri resmi dil kullanımlarını ve bu biçimlerin sosyal anlamlarını inceler. Millî dilin kalıp ve ihtiyaçları, bir ulusun resmi dilinin yapılarını ve toplumun bu dile yönelik ihtiyaçlarını kapsar. Dilin sosyal değişkenleri ve seviyesi, dilin farklı sosyal gruplar ve durumlar arasında nasıl değiştiğini ve kullanıldığını ele alır. Çok dilliliğin sosyal temelleri, bir toplumda birden fazla dilin nasıl var olduğunu ve bu dillerin toplumsal bağlamda nasıl kullanıldığını inceler. Dilsel çoğulculuk ve kod değiştirme, çok dilli bireylerin kimliklerini ve sosyal rollerini esnek bir şekilde ifade etmelerine olanak tanır. Toplumdilbilim, dilin toplumsal işlevlerini ve toplumsal yapılar üzerindeki etkilerini anlamaya yönelik çok yönlü bir bakış açısı sunar (Crystal 2008: 440-441). Toplumdilbilim ve toponomi, dilin toplumsal bağlamını ve yer adlarının kültürel anlamlarını araştırırken birbirini tamamlar. Toplumdilbilim, dilin toplumsal kullanımı ve etkilerini incelerken, toponomi yer adlarının kültürel, tarihsel ve toplumsal anlamlarını analiz eder. Toponimik veriler, toplumsal kimlik ve hafıza oluşturulmasında önemli bilgiler sağlar. Ayrıca, toponomi, yer adlarındaki dilsel ve tarihsel değişimleri, siyasi ve ideolojik kullanımları inceleyerek, dilin coğrafi ve toplumsal bağlamlarla ilişkisini anlamaya yardımcı olur.

1.2. Dil ve Kimlik

Dil, sosyal davranışların en güçlü belirleyicilerinden biridir. Konuşma sırasında kim olduğumuzu, nereli olduğumuzu, alt kültürümüzü, karakterimizi ve niyetlerimizi seçtiğimiz kelimelerle iletiriz (Wolfram 2005: 23). Bu dilsel seçimler, kimliğimizin belirleyicileridir. Kimlik kavramı, bireyin kendisi olduğu ve başkası olamayacağını, devamlılığı simgeleyen bir özdeşliği ifade eder (Joseph 2004: 1). Eckert, toplumdilbilimde kimlik-dil çalışmalarını üç dalga halinde ele alır: İlk dalga, Labov'un 1960'lı yıllarda sosyal sınıf, yaş, etnisite ve cinsiyet gibi makro düzeyde sosyal kategorilere odaklanan niceliksel araştırmalarıdır. İkinci dalga, etnografi yöntemlerini kullanarak katılımcıların belirledikleri kategoriler ışığında yerel dil çeşitliliğini anlamayı amaçlar. Üçüncü dalga ise dil çeşitliliğinin sosyal anlamına odaklanır ve bireyin dilsel davranışlarının kimlikssel yansımalarını inceler (Dyer 2007: 102).

Giles ve Ogay (2007: 295), bireyin konuştuğu kişiyle yakınlaşmak veya uzaklaşmak amacıyla konuşmasını değiştirdiğini gösterirken, Le Page ve Tabouret-Keller, bireyin sosyal pozisyonuna bağlı olarak dilini bilinçli tercihlerle değiştirdiğini ve bu davranışın kimlikssel olduğunu ortaya koymuştur (Dyer 2007: 104). Bireyin dili amacı doğrultusunda manipüle edebilme kabiliyeti, kimliğin zamana ve mekâna göre dinamik olduğunu göstermektedir. Mesthrie ve Tabouret (2001: 167) kimliği tarihsel gelişimine göre sınıflandırırken; bölgesel kimlik, sosyal kimlik, etnik kimlik, cinsel kimlik ve millî kimlik gibi kategoriler ortaya koyar. Althusser ise ideolojilerin bireyin kimliğini ve dil kullanımını nasıl

şekillendirdiğini açıklamaktadır (Weedon 2004: 5-6). Bu bağlamda, kimliğin oluşum sũreci, birçok belirleyici faktũrũ içerir ve birey, içinde bulunduğu sosyal ađ veya gruptan edindiği deneyimlerle yeni kimlikler oluşturabilir. Bu tanımlamalar ve değerlendirmeler, kimliğin çok yũnlũ, esnek ve dinamik yapısını gũsterir (Nazlı 2023: 53).

Doğu Tũrkistan'daki yer adları, Uygur ve diğer Tũrk halkının kimliğinin ve kũltũrel mirasının ȳnemli bir bileşenidir. Bu adlar, tarihsel, kũltũrel ve sosyal bağlamda Uygur ve Tũrk halkının kimliğini ve toplumsal hafızasını yansıtır. Doğu Tũrkistan yer adlarının incelenmesi, Uygur Tũrklerinin kimliğinin nasıl inşa edildiğini, korunduğunu ve zaman içinde nasıl dũnũřtũđũnũ anlamak için kritik bir ȳneme sahiptir.

Doğu Tũrkistan'daki yer adları, bȳlgenin tarihsel geşmişini ve Uygur Tũrklerinin bu topraklarla olan bağını yansıtır. Tarihsel olaylar, ȳnemli figũrler ve kũltũrel miras, yer adlarında kendini gũsterir. ȳrneđin, Doğu Tũrkistan yer adları, geşmişteki ȳnemli olaylara veya kişilere atıfta bulunur; eski savaş alanları, ȳnemli liderlerin doğuym yerleri veya tarihi ticaret yolları yer adlarında yaşatılır. *Kona Hisar*- Kaşgar'ın Kızılırmak kıyısında Karahanlılar dȳneminde "*Hisar*" adında bir kale şehir vardı. Rivayetlere gȳre, Han'ın torunları ve muhafız ordusu burada konuşlanmış. 11. yũzyılda meydana gelen deprem ve sel felaketinde bu yer yok olmuş. O zamandan beri halk bu yere ve ęevredeki bȳlgelere "*Kona (Eski) Hisar*" adını vermiştir. *Yeni Hisar* ise kaynaklara gȳre, Kona Hisar'ın yıkılmasından sonra *Hotan Yolu* ȳzerinde "*Yeni Hisar*" kalesi inşa edilmiş ve "*Kona Hisar*" halkı buraya taşınmıştır. Yenisar kasabasının bugũnkũ sakinlerinin etnik ȳzelliklerine bakıldığında Karahanlılar'ın Han ailesinin ve destek ordusunun torunları olduğu biliniyor. *Meşhet* – gũnũmũz Artuş ilinde olup, bu, "*şehitlerin defnedildiği yer*" anlamına gelen orijinal "*Beşhat*" kelimesinin bozulmuş halidir. Sultan Satuk Buğra Han'ın İşlamiyet'i kabul etmesinden sonra Mũslũman Uygurlar ile Budist Uygurlar arasındaki savaşlarda şehit olan Mũslũman Uygurlar buraya defnedilmiştir. Yani bu yere *Meşhet* (şehitlik) deniyor. Sultan Satuk Buğrahan ve Abunasir Samani'nin mezarları da buradadır (Hemdulla 2014: 132-133).

Bu adlar, toplumsal hafızanın bir parçasıdır ve kolektif kimliklerin şekillendirilmesinde ȳnemli bir rol oynar. Yer adlarının korunması veya değeriftirilmesi, toplumsal hafızanın nasıl inşa edildiğini ve sũrdũrũldũđũnũ etkiler. Bu bağlamda, yer adları Uygur Tũrklerinin kolektif hafızasını yansıtır ve tarihsel olayların, kũltũrel pratiklerin ve toplumsal değerlerin hatırlanması ve gelecek nesillere aktarılması açısından bũyũk ȳnem taşır. Ayrıca, bazı yer adları belirli olayların veya kişilerin anısını yaşatmak için ȳzel olarak seğilmiş olabilir ve bu adlar toplumsal hafızanın korunmasına ve geşmişin hatırlanmasına hizmet eder. Bunun dışında, Doğu Tũrkistan yer adları, yerel mitolojiler, efsaneler, halk hikȳyeleri ve dini inanęlar ile bağlantılıdır. ȳrneđin, Doğu Tũrkistan'da İşlam insancı ve kũltũrũyle ilgili birçok yer adları var. Bu bağlamda mescitle ilgili birçok yer adları karşımıza ęıkar: *Mesęitaldi* (Aksu Konaşehir'deki bir kȳy), *Tahtamescit* (Kaşgardaki bir sokak), *Mesęitkȳrem* (Yarkent'teki bir kȳy) , *Tȳtirmescit* (Peyzivat ilęesindeki bir kȳy), *Salamesęit* (ȳrũmęi'dei bir sokak),

Ƙaryağaçmescit (Toksı ilçesindeki bir mahalle), *Kötememescit* (Kaşgar yeni şehir ilçesindeki bir köy) (Lopnuri 2006: 4). *Ahun mehellisi*, *Şehitlerim mehellisi*, *Bahşi kenti*, *Cintoğrak kenti*, *Haniğa kenti*, *Helpe kenti*, *Hanèriğ kenti*, *Hanköl kenti*, *Ordukuvuk kenti*, *Orduköl kenti* (Hemdulla 2014: 133)vs. adlar da dini ve siyasi içerikli adlardır. Geleneksel nitelikte bu yer adları, Uygur Türklerinin tarih boyunca yaşadığı deneyimlerin ve kültürel pratiklerin bir kaydını tutar.

Doğu Türkistan'daki yer adları, Uygur Türklerinin etnik ve kültürel kimliğinin önemli bir parçasıdır. Bu adlar, Uygur Türklerinin kökenlerini, tarihini ve kültürel mirasını sembolize ederken, Uygur Türkçesi'nin yaşatılması ve yeni nesillere aktarılmasında kritik bir rol oynar. Ancak Çin hükümetinin yer adları üzerindeki politikaları, adların Çinleştirilmesi veya değiştirilmesi yoluyla Uygur Türklerinin kimliğini ve kültürel mirasını zayıflatma çabaları olarak görülmektedir. Bu süreç, Uygur Türklerinin tarihsel ve kültürel bağlarını koparma girişimi olarak değerlendirilirken, resmi dil politikaları da Uygur Türkçesi'nin ve kültürel mirasının korunmasını zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda, Doğu Türkistan yer adlarının incelenmesi, Uygur Türklerinin kimliğinin inşası, korunması ve dönüştürülmesi süreçlerini anlamak için önemli bir perspektif sunar.

2. Metodoloji

Bu çalışma, İnsan Hakları İzleme Örgütü (Human Rights Watch: HRW) ve Norveç merkezli Uygur Hjelp organizasyonunun 2009-2023 yılları arasında Doğu Türkistan'daki Uygurca köy adlarının değiştirilmesi sürecine odaklanmaktadır. HRW'nin raporları, Uygur Türklerinin ifadeleri, saha çalışmaları ve resmi belgelerle desteklenen veriler üzerinde durarak, yer adlarının değişimine ve bu değişikliklerin Uygur halkı üzerindeki politik ve kültürel etkilerini detaylandırmaktadır. Uygur Hjelp'in verileri ise, bu değişikliklerin Doğu Türkistan'daki kültürel mirasa olan etkilerini belgelemektedir. Araştırma yöntemleri arasında literatür taraması ve istatistiksel analizler yer almakta olup, literatür taraması mevcut akademik çalışmaları, raporları ve diğer yayınları kapsayarak çalışmanın teorik çerçevesini oluşturur. Toplanan veriler istatistiksel analiz yöntemleriyle değerlendirilerek, yer adlarının değişim sıklığı, coğrafi dağılımı ve demografik etkileri incelenmekte ve bu değişikliklerin Uygur Türklerinin kültürel kimliği üzerindeki zaman içindeki etkileri analiz edilmektedir.

3. Veri Analizi

3.1. Köy Adlarında Yapılan Değişiklikler

İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Norveç merkezli Uygur Hjelp (Uygur Yardım), 2009-2023 yılları arasında Çin Ulusal İstatistik Bürosu'nun web sitesinden Doğu Türkistan'daki köy isimlerini toplamıştır. Bu dönemde, Doğu Türkistan'daki 25.000 köyden yaklaşık 3.600'ünün ismi değiştirildiği ortaya çıkmıştır. Bu değişikliklerin yaklaşık beşte dördü, sayı değişiklikleri veya daha önce yanlış yazılmış isimlerin düzeltilmesi gibi sıradan değişiklikler olarak görünüyor.

Ancak, 630 isim, yani yaklaşık beşte biri, dini, kültürel, siyasi veya tarihi nitelikte değişiklikler içerdini bilinmektedir.

Değişiklikler üç ana kategoriye ayrılıyor. Dini referanslar, İslami terimler dâhil, Sofi din yöneticileri için kullanılan *hoca* ve sofi dini yapısı olan *hanıka* gibi isimler, ayrıca Şamanizm ile ilgili *başşı* gibi isimler kaldırıldığı tespit edilmiştir. Uygur tarihine dair referanslar, sultanlıklar, cumhuriyetler ve 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşundan önceki yerel liderlerin isimleri ve *orda* (*saray*) gibi, *sultan* ve *beg* (bey) gibi siyasi veya onursal unvanlar da değiştirilmiştir. Yetkililer ayrıca *mazar* gibi Uygur kültürel pratiklerini belirten isimleri ve Uygur müzik kültürünün merkezinde yer alan iki telli bir lavta olan *dutar* gibi saz isimleri de kaldırmıştır. Köy isimlerinin yeniden adlandırılması devam ediyor gibi görünse de, bu değişikliklerin çoğu, Çin hükümetinin bölgedeki insanlığa karşı işlediği suçların arttığı 2017 ile 2019 yılları arasında ve ağırlıklı olarak Kaşgar, Aksu ve Hotan gibi güney Doğu Türkistan'daki Uygur çoğunluklu bölgelerde gerçekleşmiştir.

Doğu Türkistan'a erişim eksikliği ve zorluğu nedeniyle, köy isimlerinin değiştirilmesinin insanların yaşamları üzerindeki tam etkisi belirsizdir. Uygur Hjelp, isimleri değiştirilen köylerde yaşayan 11 Uygur ile röportaj yapmış ve bu uygulamanın onlar üzerinde derin bir etki bıraktığını tespit etmiştir. Bir köylü, bir yeniden eğitim kampından serbest bırakıldıktan sonra evine gitmekte zorluk çekmiştir çünkü bilet sistemi artık bildiği ismi içermiyordu. Daha sonra isim değişikliği nedeniyle devlet hizmetlerine kaydolmuş daha fazla zorluk yaşamıştır. Bir başka köylü, yaşadığı çevredeki tüm kaybolmuş yerleri anmak için bir şiir yazmakla beraber şarkı da yapmıştır.

Mayıs 2014'te Çin hükümeti, Doğu Türkistan'da “*Şiddetli Terörizme Karşı Sert Darbe Kampanyası*” başlattı. 2017'den bu yana, Çin hükümeti Doğu Türkistan'da Uygurlar ve diğer Türk halklarına yönelik geniş çaplı ve sistematik bir saldırı yürütmektedir. Bu saldırılar arasında kitlesel keyfi gözaltı, işkence, zorla kaybetme, kitlesel gözetim, kültürel ve dini zulüm, ailelerin ayrılması, zorla çalıştırma, cinsel şiddet ve üreme haklarının ihlali bulunmaktadır. İnsan Hakları İzleme Örgütü, 2021'de bu ihlallerin insanlığa karşı suç teşkil ettiğini sonuçlandırmıştır (<https://www.hrw.org/news/ için e-19.06.2024>).

Çin hükümeti, Uygurların günlük dini ve kültürel pratiklerini ve kimlik ifadelerini şiddetli aşırılıkla birleştirerek onlara karşı ihlalleri meşrulaştırmaya devam etti. Nisan 2017'de Çin hükümeti, “*anormal isimlerle dini coşkuyu yaymayı*” yasaklayan *Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi Aşırıcılıkla Mücadele Yönetmeliği*'ni yürürlüğe koydu. Yetkililerin, *Saddam* ve *Medine* gibi Müslümanlar arasında yaygın olan dini çağrışımlara sahip onlarca kişisel ismi yasakladığı bildirildi; bu isimlerin “*dini coşkuyu abartabileceği*” gerekçesiyle yasaklandığı belirtildi (<https://uhrp.org/report/ için e- briefing-ban-islamic-names-absurd-intrusion 19.06.2024>). Kişi adlarının değiştirilmesine ek olarak, Uygur Türkçesiyle adlandırılan köy isimleri de yeniden adlandırılmaya tabi tutuldu.

Doğu Türkistan'da köy ismi değişikliklerine örnekler şunlardır:

Kaşğ ar İl'inde, 13. yüzyıl İ ranlı bilim insanı ve ş aİR utb al-Din al-Ş irazi'nin türbesi adına verilen *Ķ utpidinmazar* köyü, 2018 yılında Çince玫瑰花/Méiguā huācūn 'gölçiçeği' köyü olarak yeniden adlandırılmıştır. Aktu İlçesi'nde, *AĶ mesçit* (beyaz cami) köyü, 2018 yılında Çince团结/Tuánjié cūn 'birlik' köyü olarak yeniden adlandırılmıştır. Aksu İli'nde, *Ķ ocaerik* (Sofi yöneticilerin deresi) köyü 2018 yılında Çince柳树村/Liǔshù cūn 'söğüt' köyü olarak yeniden adlandırılmıştır. Ķ arakaş İlçesi'nde, bir Uygur müzik aletinin adı verilen *Dutar* köyü, 2022 yılında 红旗村/Hóngqí cūn 'kıZılbayrak' olarak yeniden adlandırılmıştır.

2009-2023 yılları arasında 3,652 köy adının değiştirildiği tespit edilmiştir. Bunlardan yaklaşık 1,254'ü, Çince isim değişiklikleri içermektedir (köy isimleri değişmiş, ancak hem önceki hem de sonraki isimler Çinceydi). Çince den Çinceye yapılan isim değişikliklerinin çoğu, Xinjiang Üretim ve İnşaat Birliği'nin Altıncı Bölümü'nün "Birinci Şirket"ten "Üçüncü Şirket"e değişmesi gibi sıradan değişiklikleri iç erir.

Uygur Türkçesi, Çinceye standart bir transliterasyon şemasına sahip olmadığı için, birçok köy için yıl geçtikçe farklı Ç in transliterasyonları kullanılmıştır. İnsan Hakları İzleme Örgütü, isimler arasındaki benzerlikleri hesaplayan "edit distance" algoritmasını kullanarak, aynı Uygur Türkçesi ismin farklı Ç in transliterasyonlarını kaldırmıştır.

Geriye kalan yaklaşık 1000 isim değişikliği, çoğunlukla Uygur Türkçesinden Çinceye yapılan değişiklikler iç erir, ancak bazı durumlarda hem önceki hem de sonraki isimler Uygur Türkçesi olup birkaç isim değişikliği Çince den Uygur Türkçesine yapılmıştır. Bu 1000 isim değişikliğinin yaklaşık 350'si, *Ķ umçösteñ* (kumlu kanal) gibi köy isimlerinin, *Cigdelik* (iğde ağaçlarının bulunduğu yer) gibi başka isimlerle değiştirilmesi şeklinde yapılmıştır. Ancak yaklaşık 630 isim değişikliği, dini, tarihi veya kültürel adları kaldırılarak yerine genel veya Ç in Komünist Partisi ideolojisine uygun bir isimle değiştiren değişiklikleri iç erir.

Belirli kelimelerin köy isimlerinden çıkarılma oranı daha yüksektir. 2009 yılında, adında "Mazar" (türbe/mezar) kelimesi geçen 47 köy vardı; bu köylerden sadece 6'sı isimlerinde bu kelimeyi tutmuştur. Doğ u Tür kistan'daki yer adları arasında *Mazar* adı verilen yer adları önemli bir yer tutmaktadır. Mezarın Arapçadaki anlamı büyüklerin türbesidir ve İslam'da Mezar ve Mescidin her ikisi de dini ibadetlerin ifa edildiği mekânlardır. Üstelik Uygur Türkleri sıklıkla sultanları, ünlü kişilerin ve din âlimlerinin mezarlarını ziyaret ettiğinden, mezarlar hayatlarında önemli bir kamusal alan haline gelmiştir. Bu nedenle her türbedeki en ünlü kişinin adı o türbenin adı olarak belirlenmiş ve zamanla tüm bölgedeki mekânın adı haline gelmiştir. Örneğin Kaşğ ar'daki Kaşğ arlı Mahmut Mezarlığı, *Yusuf Has Hacıp Mezarlığı*, *Apak Hoca Mezarlığı*, Atuş'taki *Sultan Satuk Buğrahan Mezarlığı*, Kuça'daki *Ersidinhan Mezarlığı*, Turpan'daki *Tuyuk Hoca Mezarlığı*, Hotan'daki *Cappar Sadık Mezarlığı*, Kuça ve Kumul'daki *Altun Mezarlığı* vs. (Hesen 2014: 55).

2016 yılında, ‘‘Goca’’ (sofi yönetici) kelimesi 28 köyün adında yer alıyordu, ancak 2023’e gelindiğinde sadece 3 köyde bu kelime kalmıştır. ‘‘Haniķa’’ kelimesinin geçtiği, Sofi buluşma evi anlamına gelen, 13 köyden on tanesi isimlerini değiştirmiştir. Artık adında ‘‘Heple’’ veya ‘‘Halife’’ (hükümdar) kelimesi geçen köy kalmamıştır (<https://www.hrw.org/news/2024/06/18/china-hundreds-uyghur-village-names-change> 19.06. 2024).

Tablo 1. Belirli Kelimelere Göre Köy İsim Değişiklikleri

İsim	Anlam	Değişiklik Sayısı	Değişim Yüzdesi
Mazar	Tapınak/Mezar	-41	-88%
Goca	Sofi Yönetici	-25	-89%
Mesit	Cami/mescit	-17	-100%
Haniķa	Sofi toplantı evi	-10	-92%
Gümbez	Kubbe	-9	-92%
Orda	Saray	-9	-100%
Heple	Din hocası	-7	-100%
Vap	İslam Vakfı	-6	-78%
Haci	Hacı	-6	-67%
Sultan	Sultan	-6	-100%

Kaynak: Çin Ulusal İstatistik Bürosu (<https://www.stats.gov.cn/search/新疆地名>). HRW 2024 (İnsan Hakları İzleme Örgütü) (<https://www.hrw.org/ch-hans/news/2024/06/18/china-hundreds-uyghur-village-names-change>).

Bu adların Uygur Türkçesi’ndeki ve Uygur kültüründeki anlamlarını kısaca inceleyelim. Uygur Türkçesi’nde bu adların dilsel kökenleri, anlamları ve kullanım bağlamları hakkında bilgi verirken, Uygur kültüründe bu adların tarihsel ve toplumsal önemini, gelenekler ve inanç sistemleri içindeki yerini de ele alacağız.

Mazar ‘‘مزار’’ (mezar): Uygur Türklerinde mezar kültürü, toplumun sosyal, dini ve kültürel değerleriyle derinlemesine entegre olmuş bir önem taşır. Mezarlıklar, atalarına ve büyüklere duyulan derin saygının bir ifadesi olarak kabul edilir. Yer seçimi özenle yapılır; genellikle tarım arazilerinden uzak, kullanılmayan bölgeler tercih edilir ve camiye yakın yerlerde kurulur. Şehitlikler, savaşta ölenlerin defnedildiği yerler olarak başlar ve zamanla manevi ziyaretgâhlar haline gelir. İslam’ı yaymış padişahlar ve halk tarafından evliya olarak kabul edilen büyüklerin mezarları, dini inançların güçlendirilmesine hizmet eder. Mezarlıklar düzenli olarak ziyaret edilir, dualar edilir ve temizlenir; bu ritüeller toplumsal hafıza ve kültürel devamlılığın önemli bir parçasıdır. Kubbeli mezarlar yaygın olmayıp, mezarlar genellikle sade tutulur ve mezar taşlarıyla kişinin büyüklüğü ilişkilendirilmez. Mezarlıkların kutsallığı ve saygı gösterilmesi gerektiği konusunda birçok inanç ve eğitim kalıbı mevcuttur. Bu bağlamda, Uygur toplumunun mezar kültürü, geçmiş ve dini değerlere derin bağlılığın sembolü olarak öne çıkar. (Rahman 2015: 68).

Goca ‘‘خوجا’’ (sahip/sofi yönetici): Bu kelime aslında Farsça ‘‘خوجه’’ kelimesinden Yeni Uygur Türkçesine geçerek ‘‘خوجا’’ olarak genelleşmiştir. Bu kelime, Doğu Türkistan ve Orta Asya bölgelerinde, belirli bir ayrıcalığa sahip olan soyluları ve onların soyundan gelenleri ifade eder. Bu kişiler toplumda önemli bir konuma

sahiptir ve saygı görürler. *Ġoca* kelimesi aynı zamanda bey ve zengin anlamında da kullanılır; bu kullanımda, kişiyi yüceltmek ve ona saygı göstermek amacı taşır. Bir kişiye *Ġoca* diyerek hitap etmek, onun toplumsal statüsüne ve zenginliğine hürmet göstermenin bir yoludur. Ayrıca, *Ġoca* kelimesi bir kişinin veya nesnenin sahibi anlamına da gelir (Komisyon 1991: 855). 14. Yüzyıldan itibaren kendilerini Peygamber'in soyundan geldiklerini iddia eden *Ġocalar*, Doğ u T ü r k i s t a n ' a girmeye başladılar. Onların çoğ u, İslam Sofizminin Orta Asya'daki yerel kolu olan *İ ŝ a n c ı l ı k* mezhebinin ünlü dini liderleriydi. *Ġocalar*, Doğ u T ü r k i s t a n ' da dini hâkimiyet hakkını elde etmekle kalmayıp, siyasi iktidara da karışarak bir dönem insanların tapınma nesnesi haline geldiler. O dönemde insanlar, hayatta olan *Ġocalara* tapındıkları gibi, öldükten sonra da onların türbelerine tapınmışlardır. Bu tür tapınma, Uygur Türkleri arasında bazı yerlerde günümüze kadar devam etmiştir. Bu nedenle, o dönemde insanlar, *Ġocalara* olan saygılarını, inançlarını göstermek için *Ġocaların* bulunduğu, esas faaliyetlerini yürüttüğü yerleri ve onların ayak izlerinin geçtiği yerleri bu tür isimlerle adlandırmışlardır. Bu yer adlarından önemli olanları şunlardır: *Ġocila* (Kaşgar Konaşehir ilçesindeki bir köy), *Ġocaavat* (Marabêşi ilçesindeki bir köy), *Ġocaerik* (Yarkent'teki bir köy), *Ġocabag* (Aktu ilçesindeki bir köy), *Ġocaşışlar* (Bay ilçesindeki bir köy), *Ġocasay* (Cimineydeki bir köy) vs. (Lopnuru 2006: 8).

Mescit “مەسچىت” (mescit): Bu kelime Uygur Türkçesinde "*namazgâh*" ve "*cami*" olarak da adlandırılır. Mescitler, Uygur kültüründe sadece ibadet etme yeri olarak değil, aynı zamanda toplumun ruhsal, sosyal ve kültürel merkezi olarak da önemli bir rol oynar. İbadetin ötesinde, Müslümanların bir araya gelip hal hatır sorduğu, danıştığı ve sohbet ettiği buluşma noktalarıdır. Aynı zamanda Kur'an, Hadis ve İslami ilimlerin öğrenildiği eğitim merkezleri olarak hizmet verirler ve topluma en iyi nasihatler ve terbiye hizmetleri sunarlar. Mescitler, Uygur Türklerinin kültürel ve geleneksel değerlerini korumalarına yardımcı olurken, İslam'ın değerlerini, âdetlerini ve ahlaki davranış biçimlerini topluma aktarır ve dini, ruhsal ve kültürel özgürlüklerini güvence altına alır. Bu bağlamda, mescitler Uygur toplumunda hem ibadetin hem de toplumsal yaşamın merkezi olarak önemli bir işlev görürler.

Haniķa “خانقا” (sofi toplantı evi): İşan ve Sofilerin toplanıp birlikte zikir yaptıkları, zikir ve ibadet ettikleri oda veya yer; bir defada daha fazla insanın namaz kılabilmesi için inşa edilmiş büyük mescit; büyük mescitlerin namaz kılınan, genellikle geniş ve büyük olan kubbeli odası olarak tanımlanan *Haniķalar*, Uygur kültüründe önemli bir rol oynar. *Haniķalar*, ruhani toplulukların merkezi olarak İşan ve Sofilerin toplanarak birlikte zikir ve ibadet ettikleri yerlerdir (Komisyon 1991: 825). Örneğin, *Haniķa* (Kaşgar Yenişehir ilçesindeki bir mahalle), *Haniķa Ērik* (Toksı ilçesindeki bir mah), *Haniķa Dervaza* (Yarken'teki bir köy), *Haniķa Mehellisi* (Kaşgar Yenişehir ilçesindeki bir mahalle), *Haniķa Tam* (Kuşar'daki bir köy), *Haniķa Tügmen* (Kaşgar Yenişehir ilçesindeki bir köy), *Çoñ Haniķa* (Guma ilçesindeki bir Mahalle) (lopnuru 2006: 4). Bu mekânlar Uygur kültüründe manevi ve dini hayatın merkezinde yer alır, manevi deneyimlerin paylaşıldığı, ruhsal eğitimin verildiği ve topluluk üyelerinin derin bağlar kurduğu önemli mekânlardır. Bu büyük

mescitler, sosyal birlik ve dayanışmayı pekiştirir; topluluk üyeleri burada düzenli olarak bir araya gelerek sosyal ilişkilerini güçlendirir ve birbirlerine destek olurlar. Dini ve manevi eğitim merkezleri olarak, Müslüman Uygur Türklerinin Kur'an, Hadis ve İslami bilgileri öğrendiği yerlerdir; dini liderler ve âlimler tarafından verilen dersler sayesinde dini bilgi ve ahlaki değerler pekiştirilir. Ayrıca, geleneksel dini ritüellerin ve ibadetlerin yaşatıldığı, kültürel değerlerin nesilden nesile aktarıldığı bu mekânlar, Uygur kültürel mirasının korunmasında önemli bir rol oynar. Aynı zamanda, *Hanıkalar*, yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerinin yürütüldüğü, yoksullara ve muhtaçlara yardım edilen ve toplumsal sorunların çözüldüğü merkezler olarak topluma çeşitli hizmetler sunar.

Orda “نوردا” (saray): Türki halkların devletlerindeki han ve şah-padişahların oturduğu yer, konut (Komisyon 1991: 629). *Orda* kelimesi, Orta Asya Türk lehçelerinde “han karargâhı, han sarayı, merkez, ocak, zengin çadır” anlamlarına gelirken, Azerbaycan Türkçesi ve Türkiye Türkçesi’nde “*ordu*” anlamında kullanılır. Lev Gumilev, bu kelimenin Latince “*ordo*” ile örtüştüğünü belirtir. Dîvânü Lugâti’t-Türk’te orda “*hakannın oturduğu şehir*” anlamında verilmiştir; örneğin, Kaşgar “*Orduken*” olarak adlandırılır. Türk kültüründe “*orda*” kavramı, yalnızca bir yerleşim yeri veya askeri karargâh olmaktan öte, sosyal, siyasi ve askeri yapının merkezinde yer alır. *Orda*, Türk kağanları ve hanlarının hüküm sürdüğü, devlet işlerinin yürütüldüğü ve askeri stratejilerin planlandığı siyasi ve askeri bir merkezdir. Aynı zamanda, topluluk üyelerinin bir araya geldiği, sosyal ilişkilerin kurulduğu ve kültürel değerlerin korunduğu sosyal ve kültürel bir merkezdir. *Orda*, Türk kimliğinin ve toplumsal yapısının sembolü olarak, Türk boylarının birliğini ve dayanışmasını temsil eder. Tarihsel ve coğrafî olarak da büyük öneme sahip olan orda, Altın Orda Devleti gibi önemli devletlerin merkezi olmuş ve farklı Türk topluluklarının stratejik bölgelerinde yer almıştır (Doğan 2007: 357).

Helpe “خهله” (din hocası): Bu kelime halife kelimesinden türemiş olup İslam’ın şeriat akidelerini iyi bilen, bilgili dini zat anlamına gelir (Komisyon 1991: 837). Helpe, Uygur kültüründe dini bilgisi ve rehberlik yetenekleriyle önemli bir konuma sahiptir. Toplum üyeleri, dini meselelerde Helpe’ye danışır ve ondan yol gösterici öğütler alır; bu da onun Uygur toplumunun dini ve manevi yaşamında kritik bir rol oynamasını sağlar. Ayrıca, Helpe, medreselerde ve diğer dini eğitim kurumlarında öğrencilere şeriat akideleri ve İslam’ın temel prensipleri konusunda dersler verir, böylece genç nesillerin dini bilgilerini artırmasına ve İslam’ın öğretilerini daha iyi anlamasına katkıda bulunur. Helpe’nin dini bilgiyi nesilden nesile aktarmadaki rolü Uygur kültüründe büyük öneme sahiptir ve toplum içinde saygın bir konuma gelmesine yol açar. Bu statü, Helpe’nin toplumsal düzenin ve dini yaşamın korunmasında önemli bir figür olarak görölmesine ve görüşlerinin değerli kabul edilmesine olanak tanır. Helpe, ayrıca dini törenlerde ve toplumsal etkinliklerde aktif rol alarak toplumsal birlik ve dayanışmayı güçlendirir, kültürel kimliğin korunmasına katkıda bulunur ve toplumun bir araya gelmesine liderlik eder.

Vap “ۋاپ” (vakıf): bu kelime “vakıf” sözcüğünden türemiş olup, mülk sahibi tarafından cami, medrese ve türbelerin kullanımına sunulan mülk (arazi, su, ev-bina, mal-mülk gibi) (Komisyon 1998: 24). İslamiyet, Karahanlılar Hanlığı döneminde bölgeye yayıldığında, İslam’daki vakıf sistemi de kademeli olarak Uygur bölgesine yayıldı ve vakıf arazileri sürekli olarak arttı. Uygur toplumundaki vakıf arazileri, Çin Komünist Partisi’nin Doğu Türkistan’ı işgal edip 1952 yılında toprak reformu yapmasına kadar mevcut. 1952 yılındaki inceleme raporuna göre, çeşitli vakıf arazileri Doğu Türkistan’daki dört bölgenin toplam ekilebilir arazi alanının %15’ini oluşturuyordu. Bu vakıf arazilerinin pek çok ismi vardı. Örneğin, cami vakıf arazisi, türbe vakıf arazisi, medrese vakıf arazisi, köprü vakıf arazisi, göl vakıf arazisi, liman vakıf arazisi, dağ vakıf arazisi, mezarlık vakıf arazisi, Resulullah vakıf arazisi, lamba vakıf arazisi, Kur’an vakıf arazisi, kazan vakıf arazisi, sadaka yemeği vakıf arazisi, evlat vakıf arazisi, arazinin sürekli kiralama hakkına sahip vakıf arazisi, çiftçilerin bozkırı işleyip tarıma kazandırdığı vakıf arazisi gibi isimler bulunmaktaydı (Keyum ve Abliz 2016: 45-46). Bu vakıflar o dönemlerde kalmamış olsa da, vakıfların isimleriyle anılan köyler ve yerler vardı.

Hacı “ھاجى” (hacı): Arapça bir kelime olup, hacca gitmiş yani İslam dininde en kutsal sayılan Kâbe’yi ziyaret etmiş kişilere verilen unvandır. İslam geleneğinde hac yapmış kişinin adının başına "Hacı" kelimesi eklenir. Bazen kişi isimlerinin önüne de konulur. İster hacca gitmiş kişilerin isimlerinin arkasına, ister sıradan kişilerin isimlerinin önüne eklenmiş olsun, bu unvan insanların bu tür kişilere duyduğu saygı ve özlemin belirli bir derecede yansımalarının sonucudur. Bu nedenle, bu tür unvanlarla anılan yer isimlerine de oldukça sık rastlanır. Örneğin, Hacıavat (Mekit ilçesindeki bir köy), Hacıëgil (Karşı ilçesindeki bir köy), Hacıëkin (Maralbëşi’deki bir köy), Hacıcum (Mekit’teki bir köy), Hacısay (Sancı’daki bir köy), Hacınaci (Kuça’daki bir köy) ve Hacıyulğun (Piçan’daki bir köy) gibi yer adları, bu geleneğin izlerini taşımaktadır. Bu yer isimleri, hacca gitmiş kişilere duyulan saygının ve bu kişilerin toplumsal statülerinin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (Lopnuru 2006: 9).

Uygur toplumunda, “Hacı” unvanı, bireyler için önemli sosyal ve dini bir statü sembolü olarak kabul edilir. Bu unvan, hacca gitmiş olmanın ve dini bir mertebeyi temsil etmenin ifadesidir. Max Weber’in sosyal statü ve itibar kavramlarıyla ilişkilendirildiğinde, “Hacı” unvanı, bireyin toplum içindeki prestijini ve saygınlığını artırır (Aktay 2022:130). Pierre Bourdieu’nun kültürel sermaye kavramıyla da açıklanabilir (Bourdieu 2010: 46); hacca gitmek, bireye dini bilgi ve deneyim kazandırarak yüksek bir kültürel sermaye elde etmesini sağlar. Bu unvan, bireyin sahip olduğu kültürel sermayeyi toplumda görünür kılar ve saygınlığını pekiştirir. Ayrıca, Emile Durkheim’ın kolektif bilinç kavramıyla da bağlantılı olarak, “Hacı” unvanı, toplum içinde kolektif normlar ve değerler çerçevesinde bireyin dini yükümlülüklerini yerine getirdiğini ve toplumsal bağlılığını gösterir. Sonuç olarak, “Hacı” unvanı, Uygur toplumunda bireylerin sosyal statüsünü yükseltirken, dini ve kültürel kimliklerini güçlendirir ve toplumsal uyumu destekler.

Sultan “سۇلتان” (sultan): İslam devletlerindeki en yüksek hükümlerlik makamını ifade eder. Sultanlar, genellikle bir ülkeyi veya devleti yönetme yetkisine sahip en yüksek otoriteye sahip kişilerdir. Sultan, Arapça kökenli bir kelime olup, “güç” veya “otorite” anlamına gelir. İslam tarihinde ve kültüründe, sultanlar genellikle siyasi ve askeri liderlik rolünü üstlenmişlerdir ve devletin başında yer almışlardır. Sultanlar, hem yönetim hem de adalet alanında en yüksek yetkiye sahiptirler ve çoğunlukla dini liderlerle iş birliği içinde hareket ederler (Komisyon 1992: 589). Doğu Türkistan’da, “sultan” unvanının yer adlarına yansımış olması, bölgenin tarihsel ve kültürel mirasının bir parçasıdır. İslam kültürünün ve tarihinin önemli bir etkisi olan bu unvan, yerel halkın dini liderlerine ve yöneticilerine duyduğu saygıyı ve onlara atfettiği yüksek statüyü simgeler. Örneğin, bir yer adı olan “Sultankent” bölgenin tarihindeki önemli bir hükümdarı veya dini lideri anmak için kullanılmış olabilir. Bu tür isimler, bölgedeki insanların İslam kültürüne olan bağlılıklarını ve tarihsel miraslarına duydukları saygıyı yansıtır. Ayrıca, bu yer adları, tarih boyunca bu bölgelerde hüküm süren sultanların gücünü ve otoritesini hatırlatır.

3.2. Yeni İsimlerin Analizi

Yeni köy adları, genellikle hükümetin ideolojisini yansıtan “uyum”, “mutluluk” “birlik”, “dostluk”, “kıızıl bayrak”, “kıızıl yıldız” ve “ileri” gibi adlardan oluşmaktadır. Bu tür adlar, köylerin tarihi ve kültürel kimliğinden uzaklaşarak, merkezi hükümetin propagandasını yansıtmaktadır. 幸福-/Xingfu ‘mutluluk’, 团结/Tuanjie ‘birlik’ olarak adlandırılan 69 yer,和谐/Hexie ‘uyum’ olarak adlandırılan 55 yer, Uygur Türkçesinde “vaha” anlamına gelen “Bostan” olarak adlandırılan 38 yer ve 光明/Guangming ‘ışık’ olarak adlandırılan 38 yer daha vardır. Örneğin, Aksu İli’nde “Hükümdar Deresi” anlamına gelen *Helpeèriq* köyü, 2017 yılında *Yenibirlik* köyü olarak yeniden adlandırılmıştır. Hotan İli’nde *Türbekanal* köyü anlamına gelen *Mazarösteñ* köyü ise, 2020 yılından beri *Parlakışık* köyü olarak adlandırılmaktadır.

Tablo 2. Köy Adlarında En Sık Kullanılan Değişirme Adları

İsim	Anlam	Değişiklik Sayısı	Artış Oranı
幸福 / Xingfu	Mutluluk	+79	+%75
团结 / Tuanjie	Birlik	+69	+%55
和谐 / Hexie	Uyum	+55	+%98
博斯坦 / Bostan	Bostan/Vaha	+38	+%37
光明 / Guangming	İşık	+38	+%72
友谊 / Youyi	Dostluk	+26	+%72
红旗 / Hongqi	Kızıl Bayrak	+23	+%82
红星 / Hongxing	Kızıl Yıldız	+17	+%78
前进 / Qianjin	İleri	+17	+%60

Kaynak: Çin Ulusal İstatistik Bürosu. HRW 2024 (İnsan Hakları İzleme Örgütü).

Ç in h ők őr meti, Doğ u T őr kistan'daki Doğ u T őr kistan k őr ylerinin isimlerini değ iş t irme politikası kapsamında, k őr y isimlerini Ç in k őr t őr undeki olumlu anlamlarla uyumlu hale getirmektedir.

幸福 / Xingfu 'mutluluk': Ç in k őr t őr unde mutluluk, bireysel baş arıdan ziyade toplumsal uyum ve aile birliğ i gibi kolektif değerlere dayanır. Aile birliğ i, mutluluğ un őr nemi bir bileş eni olarak vurgulanmakta olup, aile őr yeleri arasındaki g őr l őr bağ lar ve karş ılıklı destek, bireylerin mutluluğ unu artıran temel unsurlardır. Toplumsal uyum ve uyumlu iliş kiler de mutluluğ un diğer temel bileş enleri olarak kabul edilir; toplumsal normlara uyum sağ lamak ve topluluk iç inde harmoni iç inde yaş amak, bireylerin mutluluğ unu destekleyen fakt őr ler arasında yer alır. Kiş isel baş arı, toplumsal ve ailevi beklentilere uygun olarak değerlendirilir; bireyin topluma ve ailesine katkı da bulunma yeteneğ i ile őr l őr l őr . Bu yaklaş ım, toplumsal huzurun ve refahın simgelenmesi amacıyla kullanılan isimler ve Ç in h ők őr metinin b őr lgedeki politikalarını meş rulaş tırma ç abalarının bir parç ası olarak değerlendirilir (Lu vd. 2011: 966).

团结 / Tuanjie 'birlik': Ç in k őr t őr unde birlik, toplumsal dayanış manın ve ulusal b őr t őr nl őr ğ un őr nemi bir simgesidir. Ç in h ők őr meti, farklı sosyal ve etnik grupların barış i iç inde bir arada yaş amasını teş vik ederek toplumsal uyumu sağ lamayı amaç lar. Birlik kavramı, etnik ve k őr t őr el farklılıkların azaltılması ve t őr m grupların ortak bir ulusal kimlik etrafında birleş mesi iç in kullanılır. H ők őr met, eç itim, medya ve propaganda aracılığ ıyla ulusal kimliğ i pekiş t irir ve politikalarını bu doğ rultuda ř ekillendirir. Birlik, eç itlik ve adalet ilkelerine dayanarak sosyal hizmetler, eç itim ve sağ lık gibi alanlarda dayanış mayı teş vik eden programlar geliş t irmekte őr nemi rol oynar. Ayrıca, ekonomik kalkınma ve toplumsal refahın artırılmasında etkilidir ve toplumsal g őr venlik ile istikrarın sağ lanmasına katkı sağ lar. Birlik, ulusal savunma ve g őr venlik politikalarını g őr l őr ndirerek toplumsal uyumu ve ulusal birliğ i korur (Chen vd. 2009: 411).

和谐 / Hexie 'uyum': Uyum, farklı unsurların ahenk iç inde bir arada bulunmasını ifade eder. Ç in'de sosyal uyum, toplumun istikrarı ve barış ı iç in hayati bir değer olarak kabul edilir. Uyum, farklı unsurların ahenk iç inde bir arada bulunmasını ifade eder ve bu kavram, Ç in'in politik, k őr t őr el ve sosyal politikalarında őr nemi bir rol oynar. Bu t őr r isimler ve kavramlar, h ők őr metin toplumsal uyum politikalarını desteklemek ve uygulamak iç in kullandığ ı araç lardır. Bu ř ekilde, sosyal uyum kavramı, Ç in h ők őr metinin Uygur T őr kleri gibi diğer T őr k halklarının k őr t őr el ve dini kimliklerini silerek, bu grupları Ç in k őr t őr őr ve ideolojisiyle uyumlu hale getirme stratejilerinin merkezinde yer alır. Bu, ulusal b őr t őr nl őr ğ un ve toplumsal istikrarın sağ lanması amacıyla gerç ekleş t irilen bir s őr eç tir (Bovingdon 2010: 14).

光明 / Guangming 'ıř ık': Ç in k őr t őr unde ıř ık, aydınlanma, bilgelik, bilgi, umut ve geleceğ i simgeleyen derin anlamlar taş ıyan őr nemi bir sembold őr . ıř ık, karanlığ ı aydınlatarak bilinmeyeniyi bilinir hale getirir ve cehaleti ortadan kaldı rarak bilgelik ve anlayış ı temsil eder. Eç itim ve bilgi edinme s őr ecinin aydınlatıc ısı olarak, bireylerin kiş isel geliş imi ve toplumun ilerlemesi iç in kritik

öneme sahiptir. Aynı zamanda, umut ve geleceği temsil eden ışık, pozitif bir bakış açısını ve ilerlemenin mümkün olduğunu hatırlatır. Ayrıca, ışık, kültürel ve ideolojik uyumun sembolü olarak, yerel kültürel kimliklerin Çin kültürü ve ideolojisiyle uyumlu hale getirilmesi çabalarını destekler. Bu şekilde, ışık sembolü, Çin hükümetinin sosyal ve ekonomik politikalarında önemli bir rol oynar ve toplumsal ilerlemeyi teşvik eder (Zhao 2004: 7).

友谊 / Youyi ‘dostluk’: Çin kültüründe dostluk, toplumsal ilişkilerin ve işbirliğinin temel simgelerinden biridir. Dostluk, bireyler arasındaki güven, anlayış ve desteği temsil ederek sosyal bağları güçlendirir ve toplumsal dayanışmayı artırır. İşbirliği ve dayanışmayı teşvik eden dostluk bağları, bireyler ve gruplar arasında karşılıklı yardım ve işbirliği ruhunu geliştirir. Fakat Çin hükümeti, dostluk kavramını kullanarak etnik gruplar arasında farklılıkları azaltmayı ve bu grupları Çin kültürü ve ideolojisine uyumlu hale getirmeyi amaçlamaktadır (Wang 2012: 14).

红旗 / Hongqi ‘kıvılbayrak’: Kıvıl Bayrak, Çin Komünist Partisi’nin simgesidir ve 1949’da Çin Halk Cumhuriyeti’nin kuruluşundan beri devrim ve mücadeleyi temsil eder. Bayrağın kırmızı rengi, sosyalist devrimi ve halkın fedakârlıklarını simgeler. Marksizm-Leninizm, Mao Zedong Düşüncesi ve diğer sosyalist ideolojilerin üstünlüğünü vurgulayarak, parti ideolojisinin toplumun her alanında hâkim olmasını simgeler. Kıvıl Bayrak, resmi alanlarda ve etnik azınlık bölgelerinde kullanılarak ulusal kimliğe ve sosyalist ideolojiye uyumu teşvik eder. Kültürel etkinliklerde ve propaganda materyallerinde yer alarak halkın partiye olan bağlılığını pekiştirir ve devrimci ruhu canlı tutar. Bu sembol, Çin Komünist Partisi’nin ideolojik yönlendirmesini ve sosyal-politik kontrolünü ifade eden güçlü bir simgedir (Frank 2013: 45).

红星 / Hongxing ‘kıvılıldız’: Kıvıl Yıldız, Çin Komünist Partisi’nin devrimci mücadelesini, komünist ideolojisini ve ideolojik hâkimiyetini temsil eden güçlü bir semboldür. Parti, kuruluşundan beri bu sembol aracılığıyla devrimci ruhu ve mücadele azmini ifade eder. Kıvıl Yıldız, Marksizm-Leninizm ve Mao Zedong Düşüncesi gibi komünist ideolojilerin eşitlik, kolektivizm ve sınıfsız toplum gibi temel değerlerini yansıtır. Eğitim kurumlarında ve propaganda materyallerinde sıkça kullanılarak genç nesillere bu idealleri aktarır ve partiye bağlılığı pekiştirir. Aynı zamanda, toplumsal ve politik kontrolü vurgulayarak sosyal düzenin korunmasına yardımcı olur. Etnik azınlık bölgelerinde kullanımıyla ulusal birliği ve kültürel entegrasyonu teşvik eder. Kıvıl Yıldız, kültürel ve tarihsel önemiyle devrimci kahramanlık ve fedakârlık hikâyelerini yücelterek ulusal gururu besler. Bu sembol, Çin Komünist Partisi’nin ideolojik değerlerini ve toplumsal kontrolünü pekiştiren önemli bir simgedir (Meisner 1999: 14).

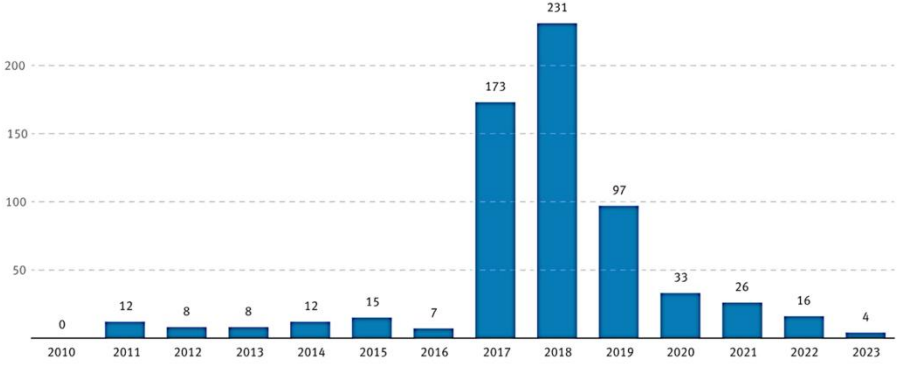
前进 / Qianjin ‘ilerleme’: Çin komünist partisinin ideolojisinde ilerleme, gelişme ve mücadele ruhunu yücelten bir kavramdır. Çin’de bu kavram, toplumsal ve ulusal ilerlemeyi, birlik ve dayanışmayı teşvik etmek amacıyla kullanılır. Mücadele ruhunu ve dayanıklılığı öne çıkararak bireyleri ve toplumu motive eder.

Birlik içinde hareket etmeyi ve ulusal birliği pekiştirmeyi hedefler. Ayrıca, vatanseverlik ve ulusal gururu yücelten temaları içerir, Çin'in geçmiş ve mevcut başarılarını kutlar. Bu kavram, Çin'in kültürel ve tarihsel bağlamında derin anlamlar taşıyarak, geçmişin anılmasını ve geleceğe yönelik umutların güçlenmesini sağlar (Xu 2011: 1078).

Çin hükümeti, Doğu Türkistan'daki Uygur Türklerini asimile etmek için yukarıda dile getirilen Çin kültüründe olum içeriklere sahip kavramlar ve isimler kullanmaktadır. Bu politikaların arkasında, kültürel ve ideolojik uyumu teşvik ederek toplumsal uyum ve ulusal bütünlüğü sağlama amacı yatmaktadır. Bu süreç, Çin hükümetinin obskürantizm¹ yöntemleri ile yürüttüğü asimilasyon politikalarının bir parçasıdır. Çin hükümeti, Doğu Türkistan köylerinin isimlerini, Uygur Türklerinin kültürel kimliğini zayıflatmak için Çin kültürüne uygun olumlu anlamlar taşıyan isimlerle değiştirmektedir. Örneğin,幸福 / Xingfu 'mutluluk' gibi isimler, bireysel başarıdan ziyade toplumsal uyum ve aile birliği gibi kolektif değerleri vurgulamaktadır. İsim değişiklikleri, Çin Komünist Partisi'nin ideolojik değerlerini ve politikalarını yayma aracı olarak kullanılmakta ve红旗 / Hongqi 'kızılbayrak' ve红星 / Hongxing 'kıızııldız' gibi isimler, devrimci ruhu, sosyalist ideolojiyi ve parti kontrolünü vurgulamaktadır. Bu isimler, Uygur Türklerinin partiye ve sosyalist değerlere bağlı kalmasını teşvik edeceği düşünülmektedir. Ayrıca,团结 / Tuanjie 'birlik' ve和谐 / Hexie 'uyum' gibi isimler, etnik ve kültürel farklılıkları azaltmayı ve tüm grupların ortak bir ulusal kimlik etrafında birleşmesini hedefleyerek toplumsal uyumun ve istikrarın sağlanması için kritik öneme sahiptir. İsim değişiklikleri, bölgenin ideolojik ilerleme süreçlerini yansıtmak amacıyla da yapılmakta ve前进 / Qianjin 'ilerleme' gibi isimler, komünist ideolojiyi teşvik etmektedir. Ayrıca,光明 / Guangming 'ışık' ve友谊 / Youyi 'dostluk' gibi isimler, vatanseverlik ve ulusal kimliği pekiştirerek, ulusal gururu, toplumsal ilişkileri ve işbirliğini teşvik etmektedir. Bu politikalar, Uygur Türklerinin kültürel ve dini kimliklerini silerek, onları Çin kültürü ve ideolojisiyle uyumlu hale getirmeyi amaçlamaktadır. Çin hükümeti, bu süreçte obskürantizm yöntemleri kullanarak bilgi ve kültürel kimliklerin bastırılması ve değiştirilmesi yoluyla asimilasyon politikalarını yürütmektedir. Bu, ulusal bütünlüğün ve toplumsal istikrarın sağlanması amacıyla gerçekleştirilen geniş kapsamlı bir stratejidir.

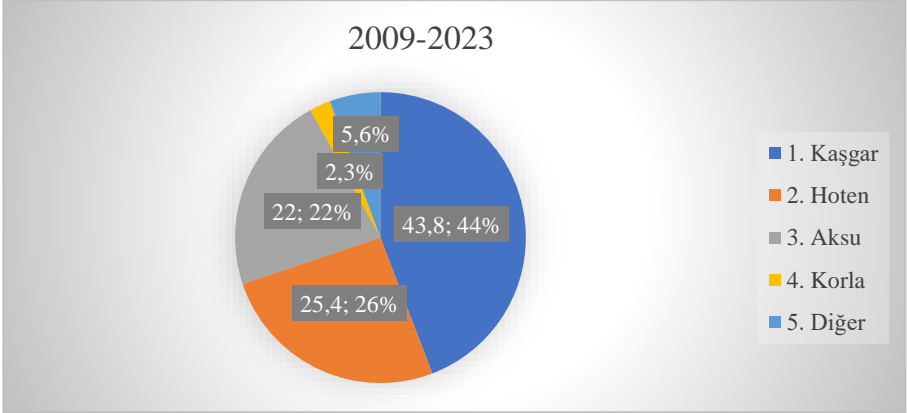
Şekil 1. Yıllara Göre Köy İsim Değişiklikleri

¹ Bilginin yayılmasına karşı çıkış: bilgiyi genel halktan gizleme politikası, kasıtlı belirsizlik veya anlaşılabilirlikle karakterize edilen bir stil (<https://www.merriam-webster.com/dictionary/obscurantism>, 8.8.2024).

Kaynak: Çin Ulusal İstatistik Bürosu Verileri

Şekil 2. Valiliğe Göre Köy Adı Değişikliği

Kaynak: Çin Ulusal İstatistik Bürosu. HRW 2024 (İnsan Hakları İzleme Örgütü).

Çin hükümetinin Doğu Türkistan'daki Uygur Türkçesi yer adlarını değiştirme politikası, postkolonyal teori ve Antonio Gramsci'nin kültürel hegemonya kavramları bağlamında incelendiğinde, Uygur Türklerinin kültürel kimliğini ve tarihsel bağlarını hedef alan kapsamlı bir asimilasyon stratejisi olarak görülmektedir. Postkolonyal teori, sömürgecilik sonrası dönemde kimlik, kültür ve güç ilişkilerini incelerken (Grovoqui 2007: 231), Gramsci'nin *kültürel hegemonya* kavramı, egemen sınıfın kendi kültürel değerlerini ve normlarını topluma dayatarak kontrol sağlamasını açıklar (Eagleton 1996: 167). Çin hükümetinin yer adlarını değiştirme politikası, Uygur Türklerinin kendi tarihini ve kültürel mirasını tanımlama hakkını ellerinden alarak onları merkezi hükümetin kontrolü altına alma girişimidir.

Yer adlarının değiştirilmesi, Uygur Türklerinin dilsel ve kültürel kimliğini zayıflatır. Uygur Türkçesi köy adlarının Çince isimlerle değiştirilmesi, Uygur Türkçesinin kamusal alandaki varlığını azaltarak dilsel asimilasyonu hızlandırır ve Uygur Türkçesinin zamanla yok olma tehlikesini artırır. Bu politika, Çincenin üstün ve geçerli bir dil olduğu algısını pekiştirerek, Uygur Türklerinin kendi diline

ve kőr tőr el kimliğ ine y őr nelik algısını zayı flatır, dilsel kimlik krizine yol a őr ar. Eç itim sisteminde őr ince yer adlarının kullanılması, Uygur T őr k őr esi coğ rafi terimlerin őr renilmesini zorlaş tırır ve dilin gelecek nesillere aktarılmasını engeller. Toplumsal ve k őr t őr el bağ lar zayı flar, toplumun tarihsel hafızası ve k őr t őr el mirası koparılır, bu da toplumsal uyumsuzluk ve kimlik krizine yol a őr ar.

Yer adlarının deđ iř tirilmesi, dilsel peyzajı deđ iř tirerek őr incenin h őr kimiyyetini pekiş tırir ve Uygur T őr k őr esinin kamusal alandaki g őr őr nőr lőr ū ğ ün őr azaltır. Uygur T őr k őr esi marjinalize edilir ve toplumsal ana akımdan dış lanır, bu da dilsel haklar ve adalet a őr asından sorunlar yaratır. Uygur T őr klerinin kendi dilini kullanma hakkının ihlali, dilsel adaletin sađ lanmasını zorlaş tırır ve Uygur T őr klerinin dilsel ve k őr t őr el kimliğ ini tehdit eder. Bu politikalar, Uygur T őr klerinin toplumsal uyumunu ve k őr t őr el mirasını zayı flatarak, onların kimliklerini erozyona uđ ratır. Bu durum, Uygur T őr klerinin kendi dillerini ve k őr t őr lerini ifade etme yeteneklerini kısıtlar ve k őr t őr el kimliklerinin erozyonuna yol a őr ar. Aynı zamanda, Uygur T őr kleri őr zerinde sosyal ve psikolojik baskılar oluř turarak toplulukların tarihsel hafızasını ve k őr t őr el bađ larını koparır.

4. Sonu őr

Bu őr alış ma, őr in h őr k őr etinin Doğ u T őr kistan'daki Uygur T őr k őr esi k őr y adlarını değ iş tirme politikasının toplumdilbilimsel etkilerini analiz etmiş tir. İnsan Hakları İ zleme őr ğ őr t őr (HRW) ve Norve őr merkezli Uyghur Hjelp tarafından sağ lanan veriler iş iç inda yapılan bu analiz, k őr y adlarının değ iş tirilmesinin Uygur T őr klerinin k őr t őr el, dini ve tarihsel kimliğ i őr zerindeki derin etkilerini ortaya koymaktadır.

Bu őr alış ma, őr in h őr k őr etinin Doğ u T őr kistan'daki Doğ u T őr kistan k őr y adlarını değ iş tirme politikasının toplumdilbilimsel etkilerini değerlendirmektedir. Yapılan analizler, bu uygulamanın Uygur T őr klerinin dilsel ve k őr t őr el kimliğ ini zayı flatma, tarihsel hafızayı silme ve toplumsal uyumu bozma y őr n őr nde őr nemli sonu őr lar doğ urmakla beraber, őr in kendi k őr t őr el, ideolojik, toplumsal normları ve siyasi hedefleri doğ rultusunda meş rulaş tirma őr abası i őr nde olduğ unu da ortaya koymaktadır.

'Mazar' veya "Goca" gibi dini anlamlar taş ıyan adlar, 幸福 / Xingfu 'mutluluk', 团结 / Tuanjie 'birlik' ve 和谐 / Hexie 'uyum' gibi őr ince isimlerle yer değ iş tirilmiş tir. Bu yeni isimler, őr in h őr k őr etinin toplumsal uyumu ve ulusal b őr t őr nl őr ğ őr vurgulayan ideolojik propagandasının bir yansımasıdır. 红旗 / Hongqi 'kı zıl bayrak'; 红星 / Hongxing 'kı zıl yıldız' gibi adlar ise, őr in Kom őr nist Partisi'nin devrimci ruhunu ve ideolojik h őr kimiyyetini simgelemektedir. Bu t őr isimler, Uygur T őr klerinin kendi tarih ve k őr t őr lerine y őr nelik algısını zayı flatmayı ve onları őr in Kom őr nist Partisi'nin ideolojik değerlerine uyumlu hale getirmeyi ama őr lar. Yeni isimlerin se őr imi, őr in h őr k őr etinin asimilasyon politikalarının bir par őr asıdır. 光明 / Guangming 'ıř ık', 前进 / Qianjin 'ilerleme', 友谊 / Youyi 'dostluk' gibi isimler, őr in k őr t őr r őr nde olumlu ve ilerlemeci anlamlar taş ıyan kavramlardır. Bu isimler, Uygur T őr klerinin k őr t őr el kimliğ ini

zayıflatmak ve onların Çin kùltürüne entegrasyonunu teşvik etmek amacıyla kullanıldığı tespit edilmiştir.

Bu politikalar, Antonio Gramsci'nin kùltürel hegemonya kavramı çerçevesinde değerlendirildiğinde, egemen konumda olan Çin'in kendi kùltürel değerlerini ve normlarını Uygur toplumuna dayatarak hâkimiyet kurma çabası olarak görölmektedir. Bu bağlamda, yer adlarının değiştirilmesi, Uygur Türklerinin kendi tarihlerini ve kùltürel miraslarını tanımlama hakkını ellerinden alarak, onları merkezi hükümetin ideolojik denetimi altına sokma girişimidir. Bu uygulama, Uygur toplumunun kimlik ve kùltürel bağlarını zayıflatmayı amaçlayarak, Çin'in ulusal kimlik ve ideolojik kontrol stratejisinin bir parçası olarak işlev görmektedir.

5. Kaynakça

- AKTAY, Yasin (2022). "Sosyal Statü ve İtibar", *Sosyal bilimler Ansiklopedisi*, TÜBİTAK.
- BOVINGDON, Gardner (2011). *The Uyghurs: Strangers in Their Own Land*. Columbia University Press.
- BOURDIEU, Pierre (2010). "Sosyal Sermaye". *Sermaye Biçimleri* (Edt. Murat Şahin ve Zeki Ünal). İstanbul: Değişim Yayınları, 45-77.
- CRYSTAL, David (2008). *A Dictionary Of Linguistics And Phonetics*. Oxford: Blackwell Publishing.
- CHEN, Jie; CHEN, Chunlong (2009). "China's New Era of Social Harmony: Toward a Unified Society?". *Journal of Contemporary China*, 18/61: 409-426.
- DOĞAN, Hasan (2007). "Orda". *İslam Ansiklopedisi*, 33, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 357.
- DYER, Judy (2007). "Language and Identity". *The Routledge Companion To Sociolinguistics*, Oxon: Routledge 101-108.
- EAGLETON, Terry (1996). *İdeoloji*. İstanbul: Metis.
- FRANK, Dikötter (2013). *The Tragedy of Liberation: A History of the Chinese Revolution 1945-1957*, Bloomsbury: Bloomsbury Press.
- GROVOQUI, Siba (2007). "Postcolonialism". *International Relations Theories: Discipline and Diversity* (Edt. Tim Dunne, Milja Kurki ve Steve Smith). Oxford University Press, 229 -246.
- GILES, Howard ve OGAY, Tania (2007). Communication accommodation theory. In B. B. Whaley & W. Samter (Eds.), *Explaining Communication: Contemporary Theories And Exemplars*. Lawrence Erlbaum Associates, 293-310.
- HESEN, Ezizcan (2014). "Uygurca Yer-Cay Namlarining Medeniyet Katlimi Toğrisida". *Xinjiang İctimai Penler Tetkikat Jurnili*, 1:49-57.
- HEMDULLA, Reveydulla (2014). "Ötmüşning Tamđisi - Yer Namları". *Yer-Cay Namları Heğkide Kişkiçe Mulağize*. Beijing: Milletler Neşriyati, 138-131.
- JOSEPH, John E (2004). *Language and Identity National, Ethnic, Religious*. New York: Palgrave Macmillan.
- KADRI, Nazlı (2013). *Türkçe Yemin İfadeleri Üzerine Toplumdilbilimsel Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi.
- KOMİSYON (1991). *Uygur Tiliniñ İzahlık Luđiti*, Beijing: Milletler Neřriyati.
- KEYUM, Turdi; AYGÜL, Abliz (2016). "İslamiyet'teki Vakıf Sistemi ve Onun Uygur Cemiyetine Olan Tesiri Hakkında". *Xinjiang Üniversitesi İلمي Jurnali*, 5/43 - 51.
- LOPNURİ, Abuhelil Rahman (2006). "Xinjiang'daki İslam Dini Bilen Munanasibetlik Yer Namları Toğrisida". *Til Ve Terjime Jurnili*, 16: 1-14.
- LU, Luo vd. (2011). "Cultural Values and Happiness: An East-West Dialogue". *Journal of Social and Personality Psychology Compass*, 12: 964-980.

- MESTHRİE, Rajend; TABOURET; KELLER, Andrée (2001). "Identity and Language". *R. Mesthrie içinde, Concise Encyclopedia Of Sociolinguistics*. Oxford: Elsevier, 165-169.
- MEİSNER, Maurice (1991). *Mao's China and After: A History of the People's Republic*. The Free Press.
- RAHMAN, Abdkerim (2015). "Uygurlarda Mazar Medeniyet". *Miras Jurnili*, 6: 68-72.
- XU, Chenggang (2011). "The Fundamental Institutions of China's Reforms and Development". *Journal of Economic Literature*, 49/4: 1076-1151.
- WANG, Robin (2012). *Yinyang: The Way of Heaven and Earth in Chinese Thought and Culture*. Cambridge University Press.
- WOLFRAM, Walt (2005). *Macneil/Lehrer Productions*. Public Broadcasting Service.
- WEEDON, Chris (2004). *Identity and Culture*. Cornwall: Open University Press.
- ZHAO, Suisheng (2004). *A Nation-State by Construction: Dynamics of Modern Chinese Nationalism*. Stanford University Press.